

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ЗДО В УМОВАХ ДЕРЖАВНОГО ОСВІТНЬОГО СТАНДАРТУ

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS OF DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL ABILITIES OF FUTURE TEACHERS OF PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS OF THE STATE EDUCATIONAL STANDARD

У статті розкрито психолого-педагогічні умови розвитку професійних здібностей майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти в умовах державного освітнього стандарту вищої освіти. Цей стандарт є комплексом нормативних, організаційних та методичних документів, які визначають структуру та зміст професійних напрямів підготовки та створюють основу для забезпечення необхідної якості підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти.

Наведено професійні компетенції, які використовується у державному освітньому стандарті для позначення професійних здібностей, які формуються у педагога під час освоєння основної освітньої програми та передбачають досягнення такого професійного рівня, який відібрається на професійних знаннях про сучасні освітні методи та на вмінні їх практичного застосування.

Вказано багато видів діяльності, які є складовими майбутньої професії педагога закладів дошкільної освіти. Це належить безпосередньо до особливих педагогічних навичок (комунікативних, перцептивних, гностичних, конструктивних тощо), оскільки студенти в процесі навчання у закладах вищої освіти здійснюють комунікативну, гностичну, конструктивну та інші види педагогічної діяльності.

Зазначено, що системоутворюючою особистісною властивістю саморозвитку виступає рефлексія.

Обґрунтовано, що особистісно-орієнтоване навчання засноване на методологічному визнанні таких факторів формування особистості учня, як його потреби, мотивації, мета, навички, діяльність, інтелект, та максимально враховує вікові, індивідуальні, психологічні та інші особливості учнів.

Зазначено, що ефективність значущих для студентів освітніх заходів може варіюватися залежно від ступеня їх самостійності, творчої активності, індивідуального або спільного характеру. Майбутньому педагогу закладів дошкільної освіти необхідно бути добре знайомим з особливостями роботи вихователя, з

його особистісними та професійно важливими якостями.

Ключові слова: майбутній педагог, державний освітній стандарт, умови розвитку.

The article reveals the psychological and pedagogical conditions for the development of professional abilities of future teachers of preschool education in terms of the state educational standard of higher education. This standard is a set of normative, organizational and methodological documents that define the structure and content of professional areas of training and create a basis for ensuring the necessary quality of training of future teachers of preschool education.

The professional competencies used in the state educational standard to denote the professional abilities that are formed in the teacher during the development of the basic educational program and provide for the achievement of such a professional level, which will affect professional knowledge of modern educational methods and their practical application.

There are many activities that are part of the future profession teacher of preschool education. This refers directly to special pedagogical skills (communicative, perceptual, gnostic, constructive, etc.), as students in the process of studying in higher education institutions carry out communicative, gnostic, constructive and other types of pedagogical activities.

It is noted that the system-forming personal property of self-development is reflection.

It is substantiated that personality-oriented learning is based on methodological recognition of such factors of student's personality formation as his needs, motivations, goals, skills, activities, intellect maximally takes into account age, individual, psychological and other features of students.

It is noted that the effectiveness of educational activities important for students can vary depending on the degree of their independence, creative activity, individual or collective nature. The future teacher of preschool education institutions needs to be well acquainted with the peculiarities of the educator's work, with his personal and professionally important qualities.

Key words: future teacher, state educational standard, conditions of development.

УДК 377

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/32-1.31>

Руденко Ю.А.,

докт. пед. наук,
доцент кафедри теорії і методики дошкільного виховання
Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського

Непомняца І.М.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри теорії і методики дошкільного виховання
Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського

Просенюк А.І.,

канд. пед. наук,
старший викладач кафедри теорії і методики дошкільного виховання
Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського

Постановка проблеми в загальному вигляді. У сучасній психолого-педагогічній літературі накопичений великий матеріал, присвячений проблемі розвитку педагогічних здібностей, це питання залишається актуальним для майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти (ЗДО), особливо в умовах державного освітнього стандарту вищої освіти (ДОС ВО). Крім того, вимоги сучасного суспільства до педагогічного професіоналізму та майстерності значно зросли, і це призводить до зниження якості навчально-вихов-

ного процесу, здійснюваного педагогами закладів дошкільної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науково-педагогічній літературі велика увага приділяється вивченню впливу рівня розвитку педагогічних здібностей на продуктивність професійної педагогічної діяльності (Н.В. Кузьміна, В.А. Слатьонін та інші). Ці дослідники доводять, що ефективність професійної педагогічної діяльності, майстерність педагогів значною мірою визначаються розвиненими педагогічними здібностями [6, с. 173].

Створення психолого-педагогічних умов розвитку професійних здібностей майбутнього педагога закладів дошкільної освіти виходить з професійної програми навчання, основою якої виступає ДОС ВО. Цей стандарт є комплексом нормативних, організаційних та методичних документів, які визначають структуру та зміст професійних напрямів підготовки та створюють основу для забезпечення необхідної якості підготовки майбутніх педагогів ЗДО. Стандарти за напрямами підготовки «012 Дошкільна освіта» за рівнем бакалаврату та магістратури [3; 4] відображають сутність спеціальності, вимоги до рівня підготовки педагога, необхідний мінімум професійної програми освіти за спеціальністю та приблизний навчальний план.

Мета статті – дослідження психолого-педагогічних умов розвитку професійних здібностей майбутніх педагогів ЗДО в умовах державного освітнього стандарту.

Виклад основного матеріалу. Державний освітній стандарт вищої освіти виділяє кілька основних видів професійної педагогічної діяльності: педагогічна, науково-дослідницька, управлінська, проєктна, методична, культурно-просвітницька; і задає основу для компетентнісної моделі педагога дошкільної освіти, який отримав ступінь «магістр». Для успішної реалізації перерахованих видів діяльності майбутній педагог ЗДО повинен передусім володіти сумою загальнокультурних та загальних компетентностей, що становлять «основу» професійної компетентності педагога ЗДО. Загальнокультурна компетентність майбутнього педагога ЗДО, який отримав ступінь «магістр», вимагає від нього сформованої готовності застосовувати педагогічні знання, вирішувати професійні завдання, працювати з текстами за професійним спрямуванням на іноземній мові. До загально-професійних компетентностей майбутнього педагога ЗДО належить готовність здійснювати професійну комунікацію на державній (українській) та іноземній мові, здатність здійснювати професійну та особисту самоосвіту, проєктувати професійну кар'єру та освітній маршрут.

Ключове поняття, яке використовується у ДОС для позначення професійних здібностей, які формуються у педагога під час освоєння основної освітньої програми – це професійні компетенції (ПК). Основні види діяльності майбутнього педагога ЗДО співвідносяться зі спеціальними компетенціями (КС). Наприклад, «КС-1. Здатність організувати освітній процес у закладах дошкільної освіти з використанням сучасних засобів, методів, прийомів, технологій» [3]. Тут передбачається досягнення такого професійного рівня, який відібіється на професійних знаннях про сучасні освітні методи та на вмінні їх практичного застосування.

Серед інших професійних компетенцій, варто зазначити такі: «КС-9 – здатність до самоосвіти, самовдосконалення, самореалізації в професійній

діяльності та до конкурентної спроможності на ринку праці; КС-10 – здатність розробляти та реалізовувати дослідницькі та інноваційні проєкти у сфері дошкільної освіти». Довгий перелік професійних компетенцій майбутніх педагогів ЗДО має на увазі активну творчу діяльність науково-педагогічних кадрів, які зайняті в процесі професійної педагогічної освіти у закладах вищої освіти та післядипломної освіти.

З погляду розвитку професійних здібностей майбутніх педагогів ЗДО важливі такі компетентнісні вимоги, які закладені як в державних вимогах, так і в діючих програмах ЗДО, наприклад: організація різних форм діяльності та спілкування вихованців; організація освітньої роботи; взаємодія з батьками вихованців та з працівниками ЗДО; методичне забезпечення виховно-освітнього процесу та інші.

Під час організації навчального процесу викладачам слід брати до уваги вікові особливості формування особистості учнів, які помітно впливають на розвиток їх професійних здібностей. Вік студентів характеризується найвищим рівнем показників, таких як м'язова сила, швидкість реакцій, рухова спритність, витривалість тощо. Але в студентському віці не тільки фізичні властивості, а й вищі психічні функції досягають максимуму у своєму розвитку, зокрема у сприйнятті, увазі, пам'яті, мові, мисленні, почуттях. Сказане дозволяє зробити висновок про те, що цей життєвий період – найкращий для навчання та професійної підготовки.

У цей час відбувається активне формування індивідуального стилю роботи. М.О. Амінов вважає, що для майбутніх педагогів ЗДО у процесі професійної підготовки можливе формування індивідуального стилю педагогічної діяльності [1]. Важливе значення в пізнавальній діяльності набуває абстрактне мислення, формується узагальнений образ світу та встановлюються глибокі відносини між різними сферами досліджуваної реальності. Якщо ці здібності не розвинені, то в учнів може закріпитися навик напівмеханічного запам'ятовування вивченого матеріалу, що призводить до збільшення показного навчання, але гальмує розвиток інтелекту. Найбільш важливою здатністю, яку студент повинен набути в університеті, насправді є здатність до навчання, яка докорінно вплине на його професійний розвиток, оскільки від неї залежать його можливості післядипломної безперервної освіти [2, с. 296].

Особливо швидко в період здобуття вищої освіти відбувається розвиток спеціальних навичок. Вперше студент стикається з багатьма видами діяльності, які є складниками його майбутньої професії. Зрозуміло, це належить безпосередньо до особливих педагогічних навичок (комунікативних, перцептивних, гностичних, конструктивних тощо), оскільки студенти в процесі навчання у закладах вищої освіти здійснюють комунікативну, гностичну, конструктивну та інші види педагогічної діяльності [6, с. 174].

У юнацькому віці, на який припадає час студентства, ставлення до своєї особистості змінюється, це проявляється в усвідомленні своєї індивідуальності, унікальності свого «Я» як активного діяльного початку. Вікові та соціальні характеристики учнів сприяють реалізації процесу саморозвитку, що виражається в активному самовдосконаленні особистісних характеристик. При цьому системоутворюючою особистісною властивістю саморозвитку виступає рефлексія. На думку С.Л. Рубінштейна, саме студентський вік найбільш чутливий до розвитку рефлексивних навичок [5].

Психолого-педагогічні умови, які забезпечують більш ефективний розвиток професійних навичок майбутніх педагогів ЗДО, передбачають організацію освітнього процесу не як щось принципово нове, а змінене, з постійною підтримкою відомого, доступного та зрозумілого, зі зміцненням елементів особистісно-орієнтованого навчання, що враховує індивідуальні навички кожного учня.

Особистісно-орієнтоване навчання засноване на методологічному визнанні таких факторів формування особистості учня, як його потреби, мотивації, цілі, навички, діяльність, інтелект. У процесі такого навчання максимально враховуються вікові, індивідуальні, психологічні та інші особливості учнів. Взаємодія студентів та викладачів як суб'єктів освітнього процесу змінюється. В особистісно-орієнтованій моделі професійної освіти акцент зміщується зі строго спеціалізованої спеціальної підготовки на гармонійний та цілісний творчий розвиток людини за допомогою професійної освіти.

Реалізація особистісно-орієнтованого підходу в освітньому процесі вузу підвищує ефективність розвитку професійних навичок майбутніх педагогів ЗДО та їх потенційних навичок, самореалізації.

Реалізація системно-діяльнісного підходу також допомагає підвищити ефективність розвитку професійних здібностей майбутніх педагогів ЗДО, оскільки будь-яка здатність більш успішно розвивається в активній роботі. Ефективність значущих для студентів освітніх заходів може варіюватися залежно від ступеня їх самостійності, творчої активності, індивідуального або спільного характеру. У зв'язку з цим основний акцент робиться на організацію різних видів студентської діяльності, зміну ролі викладача, який виступає як менеджер, організатор освіти, а не тільки передавач знань та методів роботи, зміну характеру освітньої інформації, яка застосовується як засіб управління роботою, а не як навчальна мета. Пізнавальна діяльність студентів – майбутніх педагогів ЗДО повинна бути адаптована до професійної діяльності, тобто вона повинна відтворювати в собі характеристики тієї професійної діяльності, до якої готується фахівець.

Орієнтація на розвиток професійних здібностей майбутніх педагогів ЗДО передбачає зміну змісту навчальних дисциплін: з одного боку, включення матеріалу з педагогічних здібностей у зміст дисципліни, з

іншого – розширення та збагачення наукового матеріалу за професійними здібностями педагога. Це вимагає більш глибокої розробки навчальних програм, навчальних посібників; створення навчально-методичних комплексів до предметних дисциплін підготовки, орієнтованих на розвиток професійних здібностей майбутніх педагогів ЗДО.

Під час професійної підготовки студентів у педагогічному навчальному закладі різні компоненти педагогічних навичок розвиваються нерівномірно, що також слід враховувати під час організації навчального процесу і проведення навчальних занять. Потрібно мати на увазі, що більш активно в навчальному процесі студенти розвивають педагогічні та комунікативні здібності, а гностичні, конструктивні та проєктувальні здібності вимагають більше часу для свого формування. Особливу увагу слід приділити розвитку рефлексивних здібностей (як зазначалося вище, вік учнів вельми сприятливий для їх розвитку), а також організаторських, які, на жаль, зменшуються в міру дорослішання [6, с. 174].

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, проблема розвитку професійних здібностей майбутніх педагогів ЗДО стосується всіх аспектів професійної діяльності майбутнього фахівця, рішення яких може бути забезпечено з позицій системно-діяльнісного та особистісно-орієнтованого підходів до навчання. ДОС ВО пропонує розглядати професійні здібності педагогів з позицій професійних компетенцій, які є універсальною діяльнісною платформою. Майбутньому педагогу ЗДО необхідно бути добре знайомим з особливостями роботи вихователя, з його особистісними та професійно важливими якостями. Це потрібно для ефективної побудови освітньо-виховного процесу в професійному навчальному закладі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Амінов М.О. Психофізіологічні та психологічні передумови педагогічних здібностей. *Питання психології*. № 5. 1988. с. 71–77. URL: <http://voppsy.ru/issues/1988/885/885071.htm>.
2. Ламаш І.В. Психологічна служба ВНЗ як організаційна форма реалізації системи психологічного супроводу. Ташкент : ТДПУ, 2018. С. 295–299.
3. Стандарт вищої освіти за спеціальністю «012 Дошкільна освіта» для другого (магістерського) рівня вищої освіти. Міністерство освіти та науки України URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/standarty/2020/05/2020-zatverd-standart-012-m.pdf>.
4. Стандарт вищої освіти за спеціальністю «012 Дошкільна освіта» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Міністерство освіти та науки України URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/11/22/2019-11-22-012doshkilna-B.pdf>.
5. Рубінштейн С.Л. Основи загальної психології. Санкт-Петербург : Питер Ком, 1998. 688 с.
6. Смирнов С.Д. Педагогіка та психологія вищої освіти: від діяльності до особистості. Академія, 2014. 422 с.